

Світлана
ЗАДОРОЖНА

Альона
МАНИК

Наталія
КИРИЛЮК

Сучасне розуміння принципів міжнародного права*

At the present stage of the evolution of international law, there is an increasing role of universal bodies of international justice not only in the implementation of the principle of peaceful settlement of international disputes, but also in the progressive development of international law itself.

Враховуючи динаміку розвитку міжнародного права, у міжнародно-правовій практиці нерідко виникає питання розуміння принципів міжнародного права. Сучасна міжнародна доктрина відходить від класичної теорії формування принципів міжнародного права на основі згоди держав та все більше зосереджується на природно-правовому розумінні міжнародного права, яке ґрунтується на природно-правових принципах, що формуються на самому факті співіснування людства. Прибічники такого погляду вкладають в основу позитивного міжнародного права не згоду держав, а волю міжнародного співтовариства, яка ґрунтується на потребах розумності людського співтовариства, на його потребах з метою досягнення спільних інтересів. Розвиваючи юридичний аспект проблеми, Х. Лаутерпахт пише: «Право кристалізується спонтанно, шляхом конкретних процедур (і) у відповідності з потребами міжнародного життя, оскільки такою є воля міжнародного співтовариства... Саме за волею співтовариства принципи і норми, створені у відповідності до цих процесів..., повинні розглядатися як обов'язкові»¹. Не заперечуючи дії теорії «узгодження воль» все ж можна з впевненістю стверджувати про обов'язковість природно-правового загального права, яке ґрунтується на існуванні сукупності природно-правових принципів міжнародного права. Варто вказати, що під такими принципами розуміють в першу чергу загальні принципи права, справедливості, публічний порядок, зміст яких обумовлений потребами світового співтовариства, що розвивається, і визначаються міжнародними судами.

Одним із перших вітчизняних науковців, хто заговорив про нове бачення принципів міжнародного права, відкидаючи буржуазну доктрину міжнародного права, був О. В. Задорожний. Особлива увага автора від самих витоків свого наукового стажу приділяється принципу захисту прав людини, ще в комплексному дослідженні проблеми мондіалізму² у міжнародному праві³ автор визначає право міжнародної спільноти із центром – людиною – у ньому, концентрується на правах людини, як члена міжнародної спільноти, і навіть відходить від загальноприйнятої періодизації генезису міжнародного права відповідно до розвитку держави, як суб'єкта міжнародних відносин, а бере за критерій – місце

* Даний матеріал є тезами виступу авторів на П'ятих щорічних міжнародно-правових читаннях, присвячених пам'яті Олександра Задорожного
This material is the thesis of the author's report at the Fifth Annual International Legal Readings dedicated to the memory of Oleksandr Zadorozhnyi

¹ Lauterpacht H. The Law of Nations, the Law of Nature and the Rights of Man / H. Lauterpacht // transaction of the Grotius Society, Vol. 29, Problems of Peace and War, Papers Read before the society in the Year 1943 (1943). Oxford University Press on behalf of the British Institute of International and Comparative Law. P. 1-33

² Англomовна транслітерація терміну «мондіалізм» (Mundialization) у Вільній енциклопедії «Вікіпедія» фактично подається як синонім терміна «глобалізація» (globalization) і особливо синонім політичного виміру останньої – демократичної глобалізації.

³ Задорожний А. В. Генезис и эволюция мондиализма: международно-правовые аспекты: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Задорожний А. В. – К., 1988. – 201с.

УДК 323.173

<https://doi.org/10.36952/uail.2021.2.82-84>

Світлана ЗАДОРЖНА

д.ю.н., доцент кафедри Європейського права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Альона МАНИК

к.ю.н., асистент кафедри Європейського права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Наталія КИРИЛЮК

к.ю.н., доцент кафедри Європейського права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

© С. Задорожна,
А. Маник, Н. Кирилук

людини в міжнародній спільноті. Величезним надбанням проф. Задорожнього О. В. став відступ від бачення міжнародного права як міждержавного та звернення до міжнародного права як до права між народами із первинною ланкою у ньому людини. Новою тезою глобального XXI століття є homoцентризм у міжнародному праві, права людини як найвища цінність у міжнародному співробітництві держав, підтвердженням якої є проголошені принципи у Декларації тисячоліття ООН 2000 року¹.

Говорячи про сучасне міжнародне право, не можна оминати той факт, що нового змісту принципи міжнародного права отримують завдяки діяльності міжнародних судових установ. Сьогодні спостерігається зростання авторитету рішень і консультативних висновків МС ООН як засобів тлумачення не лише статуту ООН, але й загальних норм міжнародного права, включаючи і основні принципи міжнародного права. Як підтвердження можна назвати істотне уточнення положення Статуту про індивідуальну і колективну самооборону і як результат – уточнення змісту принципу незастосування сили². Так, Р. Паунд дотримувався точки зору, згідно з якою «завдання суду – забезпечити життєздатність будь-якого принципу не за допомогою висновків на основі його норм, не вдаючи з себе якогось «безсмертного» героя, а шляхом ретельного виконання менш амбіційного, але більш корисного завдання, яке відповідає вимогам реального часу, осмисленого застосування даного принципу в конкретній справі, досягаючи реального і справедливого результату»³. І, як показує практика, більшість органів міжнародного правосуддя розділяють такий підхід.

У рішеннях органів міжнародного правосуддя підвищуються стандарти діючих обов'язків, робляться висновки про статус звичаєвих норм і загальних принципів права, що сприяє більшій ефективності міжнародного права. Рішення органів міжнародного правосуддя надають відповідним принципам більшу зрозумілість, адаптують їх зміст до реалій міжнародного життя. Таким чином, у процесі вирішення спорів відбувається «кристалізація» принципів: формуються із абстрактних формул, вироблених у ході дипломатичних переговорів, такі принципи набувають контурів прикладних інструментів регулювання міжнародних відносин в актуальних умовах.

Різноманітність точок зору стосовно змісту принципів міжнародного права, застосування різних методів тлумачення сприяють виробленню найбільш справедливого у розглядуваній справі рішення. Це свідчить, по великому рахунку, про «зрілість» міжнародного права, про відкритість міжнародно-правової системи і її готовності до еволюції. Причому такий процес наділений універсальним, всеохоплюючим характером. Багатоманітність варіантів тлумачення збагачує право. Наявність у органів міжнародного правосуддя можливості запозичення одного з них, а тим більше вироблення власної позиції, додатково підкреслює той факт, що міжнародному праву притаманні як стабільність, так і постійний розвиток. Крім того, можливість перегляду і відмови від існуючих варіантів тлумачення і правозастосування знижує вірогідність механічного сприйняття невірних підходів і, відповідно, винесення несправедливих рішень. Як зазначає Р. А. Колодкін, «відмінні рішення міжнародних судів у схожих ситуаціях можуть бути знаком того, що конкретна норма міжнародного права, що регулює такі ситуації, лише формується»⁴. Отже, наявність еволютивного тлумачення існуючих принципів міжнародного права є свідченням прогресивного розвитку міжнародного права, норми якого відповідають потребам та інтересам конкретного міжнародного правовідношення, та забезпечення справедливості при вирішенні конкретного спору.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що на сучасному етапі еволюції міжнародного права спостерігається зростання ролі універсальних органів міжнародного правосуддя не лише в реалізації принципу мирного вирішення міжнародних спорів, але і в прогресивному розвитку самого міжнародного права.

1. Декларація тисячоліття ООН, затверджена Резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї 8 вересня 2000 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_621

2. Задорожний А. В. Генезис и эволюция мондиализма: международно- правовые аспекты: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Задорожний А. В. К., 1988. 201с.

3. Колодкин Р. А. Фрагментация международного права // Московский журнал международного права. 2005. № 2. С. 38-61.

¹ Декларація тисячоліття ООН, затверджена Резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї 8 вересня 2000 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_621

² Рішення Міжнародного Суду ООН по справі «Нікарагуа проти США». Сайт Міжнародного Суду ООН. 1986 рік. URL: <http://www.icj-cij.org/en/case/70>

³ Pound R. Mechanical jurisprudence // Columbia Law Review (1908) 8 (605-623). P. 622.

⁴ Колодкин Р. А. Фрагментация международного права // Московский журнал международного права. 2005. № 2. С. 60.

4. Рішення Міжнародного Суду ООН по справі «Нікарагуа проти США». Сайт Міжнародного Суду ООН. 1986 рік. URL: <http://www.icj-cij.org/en/case/70>
5. Lauterpacht H. *The Law of Nations, the Law of Nature and the Rights of Man* / H. Lauterpacht // *transaction of the Grotius Society, Vol. 29, Problems of Peace and War, Papers Read before the society in the Year 1943 (1943)*. Oxford University Press on behalf of the British Institute of International and Comparative Law. P. 1-33
6. Pound R. *Mechanical jurisprudence* // *Columbia Law Review* (1908) 8 (605-623). P. 622.